

ESTHER
PALOMERAS
ROVIRA

MONT

PREMI LITERARI SEBASTIÀ JOAN ARBÓ 2020

Notes de celar

MONT

Notes de Color — 108

MONT

ESTHER PALOMERAS ROVIRA

PREMI SEBASTIÀ JUAN ARBÓ 2020

▣■ Cossetània

Editat amb la col·laboració de:

Ajuntament de
Sant Carles de la Ràpita

Primera edició: març del 2021

© del text: Esther Palomeras Rovira

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977602591
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 × Tres

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-034-2

DL T 18-2021

I

*És admirable que l'home segueixi lluitant i creant bellesa
enmig d'un món bàrbar i hostil.*

Ernesto SÁBATO

BONAL, 15 DE DESEMBRE DE 1940

En Jaume, amb les dents serrades i els punys closos, sentia com la pluja picava la finestra amb força. Estava espantat. Havia portat les seves filles a l'habitació de l'avi i, tot seguit, havia fet tot el que la Isabel li havia anat manant. Ara tocava esperar. Es penedia de no haver anat a buscar la sogra a Lliurona, però ja era massa tard. La criatura arribava abans d'hora, la nit gelava i aquella aigua que queia del cel com perdigons perduts li portava mals records.

Els dos sols. Com l'havia enyorat, com havia desitjat tornar a ser al seu costat... Tantes nits, tanta guerra, tanta por... La va mirar. Estava estirada al llit, la llum tènue de l'espelma li feia la pell més pàl·lida i els ulls clars, blavosos, li brillaven més que mai. Volia somriure, però els dolors li ho impedien. Malgrat tot, se la veia tranquil·la i feliç. Era la tercera vegada que paria i aquesta nit hi tenia el seu home. Què més podia demanar? Tres anys endarrere, quan va néixer l'Esperança, estava convençuda que en Jaume era mort. Feia mesos que no en sabia res, ni pels companys, ni per carta. Temps després va saber que l'havien ferit i que havia passat una temporada a la infermeria. Però ara era aquí i li estrenyia la mà amb la seva, grossa, càlida, enfosquida pel sol i aspra del treball que havia de servir per tornar a aixecar el mas, mig abandonat.

Amb l'excusa d'ajustar la llenya i atiar el foc de la sala gran en Jaume, inquiet, va sortir de l'habitació, però abans de res, es va acostar a l'única finestra que no donava a l'exterior. Darrere el porticó es podia contemplar la capella que enganxava les dues llars, la masoveria i la casa dels amos. Ells no hi tenien entrada, però podien veure'n l'interior. La senyora Elisenda estava molt ben relacionada amb un artesà d'Olot dedicat a la imatgeria religiosa i tenia la capella atapeïda de sants. En Jaume, poc amic d'anar a missa, aquella nit va buscar amb la mirada la imatge de santa Rita, patrona dels impossibles. La va localitzar ràpidament perquè tenia un ciri encès al costat. Vestida amb l'hàbit negre, la figura, que devia fer ben bé quatre pams, sostenia una creu que mirava amb el rostre compassiu. La llum del ciri li projectava una ombra colossal. Per un moment, va sentir l'ànim proper a la mística, cosa que mai havia pogut trobar entre les parets dels temples. La seva ment racional ho va atribuir a la desesperació, però de totes maneres li va demanar, des del seu silenci, salut per a la seva estimada i per a la criatura que havia de ser l'hereu.

Eren quatre les generacions de la família d'en Jaume que havien treballat i viscut a les terres de can Pujalt. Amos i masovers s'havien respectat i entès durant tots aquells anys. Però les coses havien canviat. La senyora Elisenda, que havia estat tota la vida delicada de salut, no havia tingut fills. Ara que el seu pare havia mort, el marit, en Llorenç Sorot, s'encarregava d'administrar les propietats dels Pujalt. Justament aquest any vencia el contracte d'arrendament. En Jaume ho tenia malament per renovar-lo. No paraven de ressonar-li les paraules que li havia dit l'hivern passat:

—Ets dels perdedors, tens dues filles però cap hereu...

Aquella casa necessitava, com a mínim, tres homes amb força per portar-la. Només podia permetre's de contractar un mosso. El seu pare, l'avi Quimet, anava fent, però els anys el tornaven feixuc. Tenia un petit ramat d'ovelles i sempre li havia agradat molt la feina de pastor. Es coneixia de memòria tots els racons d'aquelles muntanyes. Gràcies a això, havia ajudat a amagar i alimentar joves soldats que fugien de la guerra. Eren criatures. L'avi no l'entenia, la guerra, ni els uns, ni els altres. Només entenia aquell paratge, el seu, on havia nascut i viscut sempre.

En Llorenç ja els va advertir, l'última vegada que es van veure, que si no naixia cap hereu haurien de marxar. Coneixia algú afí al règim que complia els requisits. La senyora, que havia defensat sempre la fidelitat dels masovers de can Pujalt, cada vegada es trobava pitjor i ja no passava els estius a Bonal, a la casa dels amos. No es movia de la torreta d'Olot, on tot li era més pràctic. Últimament, ho havia deixat tot a les mans del seu marit. Al setembre, van rebre el rebut d'arrendament per carta i amb la nota que ell mateix passaria a cobrar-lo abans de Nadal, i que aprofitaria l'ocasió per endur-se'n el gall dindi i l'oli novell.

Entre les seves cabòries en Jaume va tornar a mirar la santa: el ciri encès confirmava la seva sospita. La Rocío, la minyona dels senyors, ja era a la casa veïna posant ordre i escalfant l'estança. Probablement devia haver arribat tard i per això no havia entrat a saludar.

La nit es feia llarga i la Isabel estava esgotada. S'havia passat el dia feinejant, havia fet pa, rentat roba, sargit el davantal de l'escola de l'Angeleta, cuinat per si de cas... ja s'ho veia venir que la criatura volia néixer. No va voler molestar a ningú. La seva mare, prou enfein-gassada, estava cuidant el seu pare...

No li havia perdonat mai que es volgués casar amb en Jaume. Ell li havia trobat un marit propietari. Però era un home trenta anys més gran que ella i s'hi va negar. El seu pare també era molt més gran que la seva mare i sempre l'havia vist com un avi rondinaire. Preferia quedar-se fadrina i tenir cura dels nebots, no en volia cap, d'home! Però quan va conèixer en Jaume, va entendre que sense ell la vida perdria el sentit que acabava d'adquirir. I va anar a enganxar una agulla de cap a les estovalles de l'altar del santuari, tal com marcava la tradició, perquè la Verge de les Agulles li coincidís un casament per amor. I li va ser igual anar a fer de masovera i a treballar amb el fill i el sogre, que s'havia quedat vidu feia molts anys. Ràpidament hi va trobar un pare, en aquell pastor bondadós, senzill i treballador i un gran company de camí en el fill. En cap moment va enyorar casa seva. Només trobava a faltar la germana petita i la mare, que quan podia les anava a veure.

I mentre pensava en la seva mare, que havia portat al món cinc criatures, amb la pell humida de suor, les ungles clavades als llençols i deixant anar un crit esfereïdor, va sentir com la carn se li esqueixava obrint el camí d'una nova vida. En Jaume, acostumat a portar al món vedells i anyells, va saber el que s'havia de fer en tot moment sense mostrar el seu atabalament. Quan va comprovar que la criatura plorava, va deixar anar un sospir d'alleugeriment. Quan el llum d'oli li va confirmar que era una altra nena, només va poder dir:

—Està bé, no et preocupis.

Ni tan sols la va abraçar, ni li va donar les gràcies per haver-lo fet pare una altra vegada. Només desitjava marxar, no li volia descobrir l'angoixa que el devorava per dintre.

Era preciosa, tota rosseta i blanca de pell, i aquells ulls clars que ja ho volien mirar tot... El rostre de la Isabel no podia amagar un anhel de culpa; sabia que en Jaume no la podria consolar, estava abatut. L'observava. Ho anava netejant tot, com si la feina justificqués no mirar-la als ulls en aquell silenci melancòlic. Va anar a buscar l'Amparo, una dona d'edat indefinida que tenia dificultats per parlar i no tenia ningú de família. Feia anys que vivia amb ells. Era la bouera i ajudava a l'hort. Li va demanar que es quedés a l'habitació i que no deixés dormir la Isabel. Calia estar alerta.

Havia de sortir a respirar i a pensar com ho faria, a partir d'ara, per fer sobreviure la seva família. Es quedava sense casa, sense terres i, difícilment, ningú li arrendaria res. En aquell moment hauria plorat, però uns ulls que havien vist el mateix que els seus eren uns ulls eixuts de llàgrimes.

En trepitjar l'era, va comprovar que no plovia i que ja clarejava. Va notar com el fred se li clavava als ossos, però li era igual. Va mirar cap a la Mare de Déu del Mont, que tenia el cim una mica enfarinat. Es trobava ofuscat. Què faria? De tragner? Però on podrien viure? A casa dels sogres? Ni pensar-ho!

De sobte, va sentir com el ramat cridava. No entenia aquell esverament i va anar al corral a comprovar què hi passava. Va percebre una mena de corredissa, però no va veure-hi ningú. La guilla? Només faltaria això! Les ovelles i els xais estaven al centre, tots agrupats, i no li va semblar observar res d'estrany. Es disposava a marxar quan va oir

una mena de miol. Va mirar cap a la menjadora i hi va advertir una cosa embolicada amb un sac i mig enterrada de palla. S'hi va acostar i va constatar que s'hi movia una maneta. Per un moment es va maleir per haver deixat la seva filla i la Isabel amb l'Amparo. Què coi havia fet aquella dona? Però, a mesura que desembolicava la criatura, va saber que de cap manera era la seva filla.

Instants després, dos nadons, un de pell clara i un de pell més fosca, mamaven dels pits generosos de la Isabel. En Jaume i ella es miraven somrients. Hi hauria prou llet per criar-los.

En Jaume no podria entendre el que acabava de passar. Per un moment va creure en un miracle, però poc temps després va pensar que potser algú, que fugia cap a França passant pel torrent de la Serra, havia vist el mas i havia decidit buscar una altra sort per al qui seria el seu hereu.

En Llorenç es va presentar a la casa dels masovers el vespre següent. Amb penes i treballs, en Jaume havia recollit els diners de l'arrendament. Un cop signat el rebut i lliurat el gall dindi i l'oli corresponent, l'amo es va treure un plec de papers d'un sobre. Era el contracte nou. Les condicions eren asfixiants però en Jaume no s'ho va pensar, tenia por de tornar a passar gana. Volia una terra per cultivar, i no l'espantava treballar. Va signar-ho, amb aquella lletra d'haver anat poc a estudi i amb un pols tremolós, de fer una cosa a què no hi estava avesat.

El senyor va somriure. Li'n va lliurar una còpia per si algun aspecte no li havia quedat prou clar, i l'avia Lola, que ja havia arribat de Lliurona, li va acostar l'abric de roba bona, la bufanda i el barret. I va marxar, sense girar-se.

—Mala peça al teler! —va dir la Lola entre dents.

I en Quimet la va mirar i li va donar la raó amb petits cops de cap.

La notícia dels bessons va escampar-se ben aviat per tot el poble. La gent feia la caminada fins al turó on hi havia can Pujalt. De comentaris no en faltaven: que si la nena és com la mare i el nen com el pare, que quina sort que heu tingut, que ja ha arribat l'hereu després de tres nenes!, que si tu, Isabel, no feies gaire panxa per portar-ne dos, que us portaré la robeta del meu, que en deveu anar faltats...

I al cap de cinc dies en Quimet i la Lola, que serien els padrins, els van portar a batejar a l'església de Bonal. Feliu, va dir l'avi, com el patró del poble, i Mont, va afegir l'àvia en honor a la verge que van estimbar daltabaix del cambril durant la guerra. Tothom va aplaudir uns noms tan escaients i van tornar en comitiva cap al mas. Havien organitzat un dinar a la sala gran. La Isabel encara era al llit, però radiava de felicitat. Havia pogut venir la seva germana, la Núria, que era fadrina i vivia a Lliurona amb els pares, el germà gran, la cunyada i els dos nebots que l'havien acompanyat per a l'ocasió. També hi era la cunyada d'Argelaguer, la Victòria, recentment casada amb el seu germà petit, que treballava a la ferreria. Per part d'en Jaume el seu germà mitjà, en Manel, que era frare caputxí, va oficiar la cerimònia juntament amb el mossèn del poble. En Jaume havia convidat el seu amic, en Martí, que vivia al mas veí i amb qui sempre s'havien ajudat en cas de necessitat. Portava el seu fill, en Cosme, que tot just començava a caminar. L'Esteve, el mosso, també hi era.

L'àvia Lola, només d'arribar, va pujar a veure la seva filla i a tornar-li la petita Mont. Ràpidament es va posar a cuinar per als comensals d'aquell migdia. La Núria i la Victòria l'ajudaven en tot. Tenien el perol petit penjat als cremallers del foc de la cuina, on feien bullir una sopa. A les cassoles de terrissa hi preparaven els conills que havien matat al matí, a primera hora. La Lola vigilava que la ceba vingués ben rossa mentre ballava amb l'oli d'oliva nou. També hi havia afegit un rajolí de vi negre, l'únic que havia trobat. La Victòria preparava uns plats amb figues seques, ametlles i avellanes que guardaven al rebost. Serien les postres i ho servirien amb ratafia. La Núria, un cop parada la taula a la sala gran, va baixar a la cuina a prendre una mica de sopa amb un ansat. La sopera de ceràmica, la farien servir per als grans. Va començar a servir a la mainada, que ja tenia gana. Amb les mans netes i al voltant de la taula, tots l'anaven bufant i remenant perquè es refredés. Estaven absorts observant com la tieta senyava el pa rodó amb el dit polze de la mà dreta i com l'anava llescant... Tot feia tan bona olor! L'Amparo també s'havia assegut amb els nens. La feien molt contenta les celebracions; eren els únics dies en què es menjava una mica de carn.

Els homes xerraven i bevien vi amb el porró. Eren a la vora del foc asseguts a l'escon. Hi faltava en Quimet, que, tot aprofitant el sol d'hivern, s'havia endut en Feliu a fer un tomb pel mas. Tan petit i tanta atenció que hi posava! L'avi quedava bocabadat i amb la seva veu prima i una mica rogallosa li anava explicant tot.

—Aquí a baix hi ha les quadres, el corral i el trull; al costat de l'era hi tanquem les gallines, els porcs i els conills. Ara no tenim gaire bestiar, però ja ens refarem. A la cabanya hi ha la userda per al bestiar i les eines. Aquests camps del costat del Montcal els hem sembrat de blat, civada i ordi per a l'any que ve. La màgia de la terra, la pluja i el sol ho farà créixer. No hi pateixis, criatura, que sempre és així! Mira que boniques tenim les oliveres: ben llaurades, podades i sense brolles. I allí baix al costat del torrent de la Serra hi ha l'hort. Envoltat d'ametllers, avellaners, figueres i pomeres...

Per l'avi el temps no existia. Tot eren cicles, el dia i la nit, temps de fred i de calor, la sembra i el batre, el néixer i el morir... Es va asseure sota l'alzina reclamadora amb el nen a la falda i mirant les muntanyes.

—Sempre són boniques des d'aquí. La Mare de Déu del Mont al mig, com una reina; la cinglera de Roca Pastora, orgullosa amb la pedra blanca que li brilla quan el sol hi bat; més a la dreta el Quiqueracoc, sempre verd, i cap a l'altre costat el Malveí, la Tossa Petita i Coma de Roure...

L'avi no es podia explicar com el seu fill gran, en Fonso, havia volgut marxar d'allà, a cap edat, per veure món. Sort en tenia del petit, en Jaume, que ni tan sols havia conegut la mare perquè va morir en el seu part. En Manel, el segon, ja era al convent quan tot va passar, però el que més va enyorar aquella dona dolça i afectuosa va ser en Fonso. Li va canviar el caràcter. Deia que les muntanyes l'ofegaven, que se sentia enclotat malgrat viure en un turó. Va perdre l'interès per la feina del camp, dibuixava contínuament i vagava com una ànima amb pena. Un bon dia, es va enrolar a la mar. Es preguntava com podia viure envoltat d'aigua, sense caminar per terra ferma, sense olorar el saó, la pineda seca i les roses del jardí dels amos. Al principi rebien alguna carta d'algun port llunyà, però ara ja feia massa temps que no n'arribava cap...

El petit Feliu s'havia adormit, i la Lola, des de la finestra de la cuina, cridava que el dinar ja estava a punt.

—Prou cabòries —es va dir.

Tocava anar a celebrar... Aniria bé, una mica d'alegria enmig de tanta amargor.